

УСТАВНИ ПОРЕДАК СРБИЈЕ И ЕВРОПСКА УНИЈА*

Горан Буџак
Институт за политичке студије, Београд

Земље централне и југоисточне Европе које су постале чланице Европске уније на крају 20. и почетку 21. века нису примљене истовремено, нити под истим условима. Државе које се помињу у стратегији проширења за 2014–2015. годину налазе се на западном Балкану: Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, БЈР Македонија, Албанија и самопрокламована држава Косово. Од свих новопримљених чланица и кандидата за пријем у Европску унију Србији се постављају најтежи услови, мада се то изричито не каже; фактички се од ње тражи стално јачање односа са Приштином, што води ка томе да се отета Аутономна покрајина Косово и Метохија призна за самосталну државу.

Кључне речи: *Србија, уставни поредак, Европска унија, интеграција, асимилација, жртва, Косово и Метохија*

Порекло и појам уставности

Најопштије значење појма устава не обухвата само нормативну, тј. државно-правну, него и реалну друштвену стварност, самим тим успостављени комплекс сложених друштвених односа међу њима. О појму устава може се говорити у филозофском-правном, политичко-правном, материјално-правном и социолошком аспекту устава. Сваки од поменутих потпојмова, као врста ширег рода, служи да укаже на посебне аспекте у суштини једног општег појма устава. Само они, заједно у својој укупности, граде једну синтетичку, дијалектичку целину општег појма устава.¹

Као и у многим другим областима живота и људског мишљења, стари Грци су, када је реч о законима, њиховој суштини и посебним врстама, оставили изузетно значајан теоријски допринос. Тако је грчки филозоф Аристотел познат не само по *Уставу атинском*, већ и по великом броју других грчких устава које је сакупљао заједно са својим ученицима, под речју „politeia” у његовом теоретском делу означавао поредак, облик и уређење државе, а у ужем значењу „појам устава”. Зато је у његовој расправи „О значењу устава” у *Законима* истицао да су два следећа еле-

* Овај рад настао је у оквиру пројекта Института за политичке студије „Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција”, евиденциони број 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Мирослав Живковић, *Мерило Устава*, ИИЦ ССО Србије, Београд, 1987.

мента битна за организацију сваке државе: начин њеног конституисања и надлежност државних органа.² Аристотелов теоретски став који се односи на идентитет држава посебно добија на актуелности и значају код савремених тенденција процора глобализма и десуверенизације држава и нација, којим тврди да се анализом устава једне државе може закључити да ли је она и сачувала сопствени идентитет или се променила. Дакле, по њему је устав (*politeia*) организација свих облика, а посебно врховне власти на начин којим се успоставља разлика између највишег правног акта сваке државе и њених обичних закона.³

Прве зачетке устава као формално-правног акта сусрећемо у старом Риму, где се прави разлика између две врсте закона (*rem publicemconstituere*) којима се установљује држава и (*legiscribere*) обичних закона. Тако се у старом Риму у формалном смислу успоставља разлика између појединих закона, а под називом *constitutio* означавају се едикти императора, који регулишу изузетно значајна политичка и економска питања.⁴

Развој српске и светске уставности

С обзиром на чињеницу да Велика Британија ни данас нема по форми уобичајени писани устав, почетак 13. века и 1215. годину многи сматрају једним од најзначајнијих датума у британској историји. То је због тога, јер је тада краљ Џон I Плантагенет (John I Plantagenet), иначе брат Ричарда I Лављег срца (Richard I the Lionheart), у историји познат као Јован без земље (John Lackland) и изузетно омражен енглески краљ, био принуђен да потпише *Magnacartulibertatum* (The Great Charter), Велику повељу слободе. То је документ којим је владавина краља сведена у границе закона и на основу којег су племство и обични грађани стекли одређене слободе.⁵

Само четири године касније српски *Номокапон*, под називом *Законоправило Светога Саве*, иако са наглашеном религиозном димензијом, многи сматрају првим писаним Уставом Србије.⁶ И у другим земљама у 14. и 15. веку долази до сличних уставно-правних процеса и докумената. На пример, у Пољској су то били догађаји повезани за *Червинску привилегију* 1422. године, у којој се гарантују личне слободе, посебно слобода од незаконитог хапшења.⁷ Исто тако, у веома кратком периоду од времена када је донет *Душанов законик* у Пољској се десила *Једлњенско-краковска привилегија*.⁸

Основна схватања енглеског конституционализма, заједно са тада новим духом индивидуализма, независности и демократије пренета су на амерички континент. После доношења *Декларације независности* (Declaration of Independence) 1776. године, током 1776. и 1777. година свих 13 америчких држава донеле су своје уставе,

² Коста Чавошки, *Устав као јемство слободе*, Институт за филозофију и друштвену теорију, „Филип Вишњић”, Београд, 1995.

³ Аристотел, *Политика*, БИГЗ, Београд, 1984.

⁴ Мирослав Живковић, исто, стр. 21.

⁵ <http://www.constitution.org/eng/magnacar.pdf>

⁶ Миодраг М. Петровић, Љубица Штављанин Ђорђевић, (приредили и превели), *Законоправило Светога Саве*, Историјски институт, Београд, 2005.

⁷ Мирослав Живковић, исто, стр. 23.

⁸ Ibid. стр. 23.

чиме отпочиње савремена светска историја формално-правне уставности. Америчке државе су прво 1778. године склопиле конфедерацију и донеле Конфедерални устав, али је веома брзо конфедерација прерасла у федерацију, а 1787. године усвојен је нови амерички устав. Власт се дели на законодавну, извршну и судску, а оне се међусобно налазе у односима равнотеже и кочења. Иначе, овај амерички устав представља и први федерални устав у свету. Може се уочити да првобитни текст америчког устава није садржао *Декларацију о људским слободама и правима*, али је она убрзо, већ 1791. године, у форми првих 10 амандмана унета у Устав.⁹

Најзначајнији правно-политички документ Француске буржоаске револуције који је усвојила Народна уставотворна скупштина у августу 1789. године, била је *Декларација о правима човека и грађанина*.¹⁰ Овај уставно-правни акт, тада на европском континенту са преовлађујућим феудалним поретком, прокламовао је основне слободе и права грађана, као и будућа начела уставног поретка. Она представља претечу првог француског устава (1791), у којем су творци уставно-правног документа утемељили политичку идеју да сваки устав, као највиши правни акт државе, обавезно чине две врсте уставних одредби: 1) одредбе о темељним правима и слободама грађана и 2) одредбе о организацији власти.¹¹

Доношење устава постаје општа тенденција у 19. веку. У државама у којима је успешно изведена буржоаска револуција настају уставни који се ослањају на француску *Декларацију о правима човека и грађанина*. Поред устава саме Француске, тако су настали и уставни њој суседних земаља: Летоније (1812), Белгије (1831), Пијемонта (1848), Луксембурга (1868) и других. У оним државама у којима се нису десили потпуни политички преображаји, уставни изражавају остварени ниво политичког и социјалног компромиса, попут устава Немачке, Јапана, земаља Блиског истока Отоманског царства и земаља северне Африке.¹²

У међународној правној науци често је присутан став да су уставни донети између два светска рата, углавном, били копија првих грађанских устава, оних донетих после француске буржоаске револуције, да би после Другог светског рата као резултат политичких и државних промена и нових народних револуција, наступила и нова фаза у развоју светске уставности. Посебан заокрет у развоју светске уставности обележавају крај 20. и почетак 21. века са наглашеним новим политичким идејама о „крају историје“, о „формирању светске владе“ и десуверенизацији националних држава.

Законоправил (Нотокапон) Светог Саве (гр. *nomos* – грађански закон, *капон* – црквено правило) регулисао је ову веома широку област црквених, друштвених и грађанских односа још у 13. веку. На темељима Законоправила и римско-византијског права настао је и најзначајнији закон средњовековне Србије – *Душанов законик (Закон благоверног цара Стефана)*, усвојен на сабору властеле и црквених великодостојника, одржаном на празник Вознесења Господњег, 21. маја, лета 6875. индикта 2 (1349. године н. е.) у Скопљу, а допуњен на сабору у Серу 31. августа

⁹ Ibid. стр. 24.

¹⁰ *Декларација права човека и грађанина из Устава из 1791*, http://ipt.fpn.bg.ac.rs/Materija/Deklaracija_pra-va_coveka_i_gradjanina_iz_Ustava_iz_1793.pdf. Приступљено 22. 02. 2016.

¹¹ Горан Буцак, *У врлоу уставности*, Институт за политичке студије, Београд, 2014.

¹² Ibid. стр. 40.

6880.(1354. године). С обзиром на обим правних прописа и друштвених правила *Душанов законик* многи сматрају уставом српске средњовековне државе.¹³

Треба нагласити да је процес стицања модерне српске државности био изузетно тежак и мукотрпан. Први покушај решавања уставног питања у савременој Србији после њене дуговековне поробљености и српских устанака представља Нацрт уредбе о Правитељствујушчем совјету и беседа којом је пропраћен.¹⁴

Први устав савремене Србије изгласан је на Сретење, 15. фебруара 1835. године у Крагујевцу, а с обзиром на околност да је православни празник слављен истога дана када је устав донет назива се *Сретењски устав*. Његов творац је Димитрије Давидовић, учени Србин из Аустрије и књазов секретар. Написан је под значајним утицајем француског Устава из 1791. године и *Уставне повеље* из 1814. године. На основу овог устава књаз и Државни савет деле законодавну и извршну власт, док је посебно одељење Државног савета требало да делује као суд трећег и највишег степена. У 11. глави која носи назив „Општенародна права Србина” Уставом су прокламована и права грађана.

Нажалост, дошло је до негативне реакција великих сила на *Сретењски устав*, јер су га Турска, Русија и Аустрија оцениле превише либералним и револуционарним, а самим тим неодговарајућим за вазални положај Србије. Нови тзв. *Турски устав* израђен је у Цариграду, донет у облику хатишерифа 1838, а прочитан на Калемегдану 1839. године. Поред одлука које се тичу законодавне и извршне власти, чланом 49. овог устава значајно је да се укида кулук, тј. бесплатан рад турском спахији, а чланом 59. одређује се да се спахилуци, тимари и зијамети више неће увести.¹⁵

Даљи ток развоја уставности у Србији текао је кроз Намесништво, које је за време малолетства престолонаследника Милана Обреновића донело 1869. године нови *Намеснички устав*. Значајна промена представља увођење Народне скупштине, поред кнеза и Савета у државни и политички живот Србије. Реакције на овај устав у српској политичкој и друштвеној јавности биле су веома различите. С једне стране, конзервативци су сматрали да је већ и само доношење овог устава бесправно, као и да је по својој суштини сувише слободоуман, док су либерали били незадовољни што није прокламовао више слобода и права грађана.¹⁶

После стицања независности на Берлинском конгресу, 1878. године, Србија ће наставити свој пут уређивања унутрашњег државног и политичког живота. Тада настале политичке странке имале су различите политичке погледе по питању даљег развоја уставности, што се отворено манифестовало у раду уставотворне скупштине. Радикали су у уставотворној скупштини имали већину, што су искористили и испословали нови устав. Основна уставна новина био је нови систем сразмерног представништва као принцип за расподелу посланичких мандата, као и прелазак са уставне на парламентарну демократију.¹⁷ Међустраначка превирања и конфронтације су настављени, а по-

¹³ *Душанов законик*, „Политика”, Београд, 15. 02. 2016.

¹⁴ Радош. Ђушић, *Устанничка Србија – историјски извори*, Народна књига Алфа, Београд, 2004.

¹⁵ Љубомирка Кркљуш, *Правна историја српског народа*, друго измењено издање, Правни факултет, Београд, 2009.

¹⁶ Бошко Војкић, *Уставни развој Србије*, Институт за право и финансије, Београд, <http://ipf.rs/ustavni-gazvoj-srbije/>. Приступљено 18. 2. 2016.

¹⁷ *Ibid.*

себно су се испољила када је краљ Александар Обреновић 1894. године суспендовао Устав из 1888. и вратио на снагу Устав из 1869. године. Овај период се, по Слободану Јовановићу, може назвати „доба реакције“ и траје све до 1901. године до доношења *Априлског* или *Октроисаног устава*. Устав из 1903. године представљао је основ за даљи развој парламентарне демократије у Србији, зато што се њиме, унетим изменама у Устав из 1888. године, додатно ограничавала власт монарха.¹⁸

Развој југословенске социјалистичке уставности после Другог светског рата у континуитету на унутрашњем плану, превасходно, карактерише монопол једне политичке партије, а на међународном нове државне и уставне околности. Тако су 1946. године постојале само 74 државе. Њихов стални раст утицао је да се на крају 20. века њихов број повећао на 193 државе. При томе, треба имати у виду да су све оне поседовале писане документе који представљају уставе или се тако зову.

У готово полувековном развоју савремене југословенске уставности посебно место и значај имају два историјска датума. Одмах после Другог светског рата, 1946. године, донет је први устав Федеративне Народне Републике Југославије, а фебруара 1974. Устав СФРЈ, који ће, иначе, широм отворити врата и трасирати пут сепаратизму и партикуларизму и довести на крају 20. века до дезинтеграције југословенске државе.

Савремени уставни развој Србије

И Србија је, попут других посткомунистичких земаља, на крају прошлог века напустила модел организације власти заснован на начелу јединства власти и кренула путем либералног конституционализма и институционализовала ново начело поделе власти. Наравно, ови модерни уставно-правни процеси, иако припадају истом реформаторском уставном тренду, по својој суштини су различити, зато што је свака држава држава за себе, са својим способностима и специфичностима.¹⁹ Посматрајући у целини, председнички систем хоризонталне организације власти остао је стран уставној пракси реформаторског европског конституционализма. Поменуте државе су се, углавном, опредељивале за модел парламентарних мешовитих политичких система.

Полупредседнички систем Србије, настао у овим уставним и политичким процесима, одликују изузетно сложене друштвене и политичке околности. Суштину његових уставних изазова чини проблем решавања националног и државног питања, а познати теоретичари уставног права Хуан Линц и Алфред Степан упозоравају да је консолидовање једног демократског политичког система могуће једино уколико је решено државно питање.²⁰

Једна од основних карактеристика Устава из 1990. године јесте да је одстрањен префикс „социјалистичка“, а покрајини Косово враћен претходни назив Косово и Метохија. Нови устав одузео је покрајинама (Војводини и Косову и Метохији) све елементе државности.²¹ Треба рећи да уставно-правна природа система власти успостављена Уставом из 1990. ни до данас није јединствено утврђена код наших најзначајнијих уставно-правних теоретичара.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Дарко Симоновић, *Полупредседнички систем*, Правни факултет, Службени гласник, Београд, 2008.

²⁰ Juan. Linz, Alfred. Stepan, *Demokratska tranzicija i konsolidacija*, „Филип Вишњић“, Београд, 1998.

²¹ *Устав Републике Србије*, ИРО Службени гласник Републике Србије, Београд, 1990.

Тако се он дефинише као: „хибридни председнички систем“;²² затим „мешовито решење у којем преовладавају елементи председничког модела“;²³ „мешовити парламентарно-председнички систем“;²⁴ „квазипарламентарни систем са изразито доминантном позицијом председника Републике“;²⁵ „парламентаризам у рационализованом облику“;²⁶ итд.

Важећи Устав Републике Србије усвојила је Народна скупштина на седници одржаној 30. септембра 2006. године и коначно је усвојен на републичком референдуму, одржаном 28. и 29. октобра 2006, и проглашен 8. новембра 2006. године. Уставни закон за спровођење Устава Републике Србије усвојен је и проглашен 10. новембра 2006. године. Усвајањем овог устава није дошло до суштинских промена у актуелном полупредседничком систему Србије. Задржана је хоризонтална организација власти, заснована на принципу поделе власти на законодавну, извршну и судску, а односи се заснивају на равнотежи и међусобној контроли.²⁷

На основу анализе целине уставних решења произилази закључак да је Влада ефективни и оперативни део егзекutive, док је председник Републике задржао улогу модераторне власти, која није активан чинилац политичких процеса. Посебна пажња у овом уставу поклања се широком спектру људских права и, као највише вредности, истичу се владавина права, социјална правда, грађанска демократија, заштита људских и мањинских права и слобода, као и опредељење Србије да поштује и примењује европске принципе и вредности.

У основи, систем власти установљен Уставом из 2006. године, попут оног из 1990. године, такође представља пример рационализованог парламентаризма и у целини се у уставно-правној теорији третира као допуна Устава из 1990. године.²⁸

Актуелни уставни поредак Србије и Европска унија

Моћ можемо дефинисати као способност произвођења и блиског дириговања планираним друштвеним, економским, политичким, војним, стратешким и другим променама у Европи и свету. Без сваке сумње, Европска унија данас има изузетно велику моћ, која је примарно усмерена не само на потпуно освајање Европе него и на стратешки продор на „Исток“. У основи савремене идеје „о повратку у Европу“ и захтева „ширења ЕУ на Исток“ не налази се ништа друго до нови – стари планови о колонизацији Истока. Зато је неутемељено и ненаучно политички говорити о савре-

²² Коста Чавошки, „Трећа Југославија у новом уставном руху“, у К. Чавошки, *Устав као јемство слободе*

²³ Александар Фира, „Српско-црногорски председнички модел“, у А. Фира, *Записи о правном поретку*, Службени лист СРЈ, Београд, 1996.

²⁴ Миодраг Јовичић, *Парламентарни систем на супрот председничком и скупштинском систему*, Београд, 1992.

²⁵ Павле Николић, „Парламентаризам и систем власти у Југославији данас“, у П. Николић, *Од распада до безнађа и наде*, „Филип Вишњић“, Београд, 1997.

²⁶ Ратко Марковић, „Предговор“, у Устав Републике Србије, Савремена администрација, Београд, 1992.

²⁷ Ратко Марковић, „Предговор: Устав Републике Србије од 2006 – критички поглед“, у *Устав Републике Србије*, „Јустинијан“, Београд, 2006.

²⁸ Дарко Симовић, наведено дело.

меним евроинтеграцијама када се, у суштини, ради о асимилацији земаља централне, поготово југоисточне Европе у ову моћну и хијерархизовану европску заједницу. Наравно, када говоримо о продору на Исток, никако не треба заборавити ни „продоре на Запад”, како коњаника из азијских степа, тако и муслиманских освајача из Мале Азије. У ближој и даљој историји планови о проширењу на Исток потицали су још из Рима, Беча, Париза, Берлина, данас из Вашингтона и Брисела.

Винстон Черчил и француски министар иностраних послова Роберт Шуман често се узимају за идејне творце Европске уније. Од „Европске заједнице за угаљ и челик”, која је ступила на међународну сцену 1952. године, преко *Римског споразума* из 1957. године, када је променила назив у Европску економску заједницу (ЕЕЗ) до Мастрихта 1992. године и *Споразума о Европској унији*, ова заједница се проширила од 12 на 28 чланица у економску, монетарну и спољнополитичку заједницу.

Споразумом из Мастрихта, из 1992. године, одређени су правни оквири сарадње и области у којима се могла успостављати, као што су монетарна унија, социјална заштита и заједничка спољна и безбедносна политика. Касније су уговором из Амстердама, одредбе о „ближој сарадњи” преименоване у наслов о „ојачаној или проширеној сарадњи” (*enhanced cooperation*), а нека од достигнућа ванинституционалне сарадње су комунитаризована уношењем у тадашњи други и трећи стуб Уговора о Европској унији.²⁹

Данас је ојачана сарадња регулисана Споразумом из Лисабона, из 2007. године, који је ступио на снагу 2009. године. Опште одредбе и услови за ојачану сарадњу налазе се у Уговору о ЕУ (члан 20 УЕУ), док се посебне одредбе налазе у члановима 326-334. Уговора о финансирању ЕУ (УФЕУ). Наведеним одредбама регулисани су циљеви сарадње, предмет сарадње, минимални број држава које морају учествовати у томе, однос према државама чланицама које у томе не учествују, поступак, опозив и престанак сарадње.³⁰

На тај начин, Брисел је постао центар економске, политичке и војне моћи. Број чланица НАТО-а, такође, готово се удвостручио у односу на 1999. годину. После пада Берлинског зида у Западну Европу пристигле су придошлице из Источне Европе, из некадашњих чланица Варшавског пакта и бивших југословенских република. Веома је значајно бити свестан да је Европска унија главни савезник Сједињених Америчких Држава у њиховим дугогодишњим настојањима да остваре империјалну планетарну хегемонију и сарадник у стратегији превентивних удара широм света против непослушних режима и народа, а чиме се у савременим међународним односима ствара амбијент и све већа опасност за отпочињање глобалних ратних конфликта.

Не само због тога, делује парадоксално, контраверзно и лицемерно чињеница да је 2012. године Нобелова награда за мир, тј. ово престижно признање, припало заједници држава – Европској унији. У образложењу Нобеловог комитета каже се да је ЕУ награђена због шестодеценијског доприноса унапређењу мира и помирења, демократије и људских права у Европи и да је додељивање ове награде потпу-

²⁹ Радован Вукадиновић, „Ојачана сарадња: пут ка интеграцији или дезинтеграцији Европске уније”, Српска политичка мисао, број 3/2015, Институт за политичке студије, Београд, 2015, стр. 19.

³⁰ Ibid, стр. 19.

но у складу са критеријумима које је Алфред Нобел истакао у свом тестаменту 1895. године. Потпуно су занемарена непосредна историјска искуства везана за крај 20. века и дезинтеграцију југословенске државе, посебно агресија НАТО-а на Југославију, углавном на Србију, када је бачено 13.000 тона осиромашеног уранијума. Током ове агресије порушено је више од 500 мостова, онеспособљено и уништено више од 470 км путева, 595 км железничких пруга и 5 аеродрома. Убијено је преко 2.000 цивила, више од 6.000 је задобило телесне повреде са трајним инвалидитетом. Ратна штета је непроцењива, а Косово и Метохија, иначе колевка српске државности и духовности, силом је отето од Србије да би на њему одмах била формирана војна база Бондстил.³¹

Извршена агресија НАТО-а против СР Југославије, нема сумње, представља злочин против мира и човечности. Када говоримо о развоју уставности у свету, значајно је запазити да је агресијом извршено кршење оснивачког акта алијансе и уставних норми водећих чланица Европске уније и главних учесника агресије. При томе, треба имати у виду да ова „мирољубива алијанса“ овде није узела предах и застала, већ је убрзано извршена експанзија НАТО војних база према Русији, Каспијском базену, Блиском истоку и Централној Азији. Генерално посматрано, може се закључити да никада, па ни данас, моћ силе није била моћ права и правде, већ насиље над људима и народима.

Контроверзе са Србијом

„Очување државне територије у уставним границама представља приоритет сваке одговорне државне власти. Том апсолутном приоритету не може се претпоставити ни један други приоритет, па ни чланство у ЕУ“.³² Нажалост, у Србији је дошло до промене редоследа приоритета, што се никако не може сматрати случајним, а чиме је Србија међународној јавности показала да је за улазак у ЕУ спремна да плати сваку, па и понижавајућу цену. Владислав Јовановић сматра да је још на самом почетку ових политичких процеса приближавања Европској унији Србија морала јасно да изрази став да прихвата да постане члан ове организације једино под истим условима под којима су постале друге државе чланице. Крајње је понижавајући положај у који је Србија данас доспела мазохистичком и капитулантском политиком према Западу, констатује Владислав Јовановић, и због тога се залаже за радикалну промену курса.³³ Једина опција „Србије на Западу“ по бившем министру иностраних послова и СР Југославије и Србије, аутору наведене књиге, јесте да Србија што пре постане боља и демократскија, залажући се за свестрану сарадњу са свима који уважавају њен суверенитет и територијални интегритет.

³¹ Јово Марковић, Горан Буцак, *Досије КиМ – Српско сведочанство*, „Пешић и синови“, Београд, 2010.

³² Владислав Јовановић, у Јово Марковић, Горан Буцак, *Досије КиМ – Српско сведочанство*, Пешић и синови, Београд, 2010, стр. 229.

³³ Владислав Јовановић, *Дипломатија и шах – ни конфронтација ни капитулација*, Службени гласник, Београд, 2011.

Разлике и сукобљавања у овој европској организацији постоје од раније, а има се утисак да се данас радикално повећавају. Крајње неуверљиво делује и нимало није тешко доводити у питање тезу да су Француска и Немачка, некада ратни, економски и геополитички противници, данас главни савезници и полуге европског развоја. О томе је сасвим довољна аргументација коју пружају размишљања чувеног француског генерала Пјер Мари Галоа.³⁴ Противници даљег јачања ЕУ, тј. њене федерализације су Велика Британија (23. јуна 2016. организовала је референдум о свом чланству у ЕУ), поједине скандинавске земље, од недавно Грчка, итд.

Чињеница је да је ЕУ од 2002. године прешла на нову заједничку валуту – евро, што само по себи овој заједници није обезбедило статус наднационалне државе.

Процес проширивања Европске уније и даље подразумева веома компликовану и дуготрајну процедуру, уставно-правног, политичког и економског прилагођавања земље будућег кандидата за пријем.³⁵

Од краја 20. века до данас новопримљене земље – земље централне и југоисточне Европе нису под истим условима постале чланице Европске уније. Често са образложењем да нису испуњавале економске услове, већина тих земаља прво је примљена у НАТО, а тек после у Европску унију. Стратегија проширења и приоритети, који су се постављали пред државе кандидате, мењали су се током времена. Државе које се помињу у садашњој стратегији припадају западном Балкану – Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Бивша Југословенска Република Македонија, Албанија и самопрокламована држава Косово.³⁶ Турска је дугогодишњи кандидат за Европску унију, док је Исланд прекинуо своје преговоре.

У оквиру савремене стратегије предвиђа се да државе кандидати ступе у коштац са реформом правосуђа и борбом против организованог криминала и корупције. Само када је Србија у питању постоји стари – нови услов, тражи се стално приближавање Приштини и формално признавање отете Аутономне покрајине Косова и Метохије за самосталну државу. Многи савремени индикатори недвосмислено указују да пред српском државом стоји трновит и дуготрајан процес приближавања ЕУ, као и да ову европску заједницу у блиској будућности очекују многобројни политички и економски изазови.

Закључак

Најопштије значење појма устава не обухвата само нормативну, тј. државно-правну, већ и реалну државну стварност. Србија је рано кренула путем уставности и само четири године после *Magne carte libertatum* донет је српски *Номоканон* под називом *Законоправило Светога Саве*. Често се заборавља, а посебно „политичке елите” у Србији не уважавају довољно чињеницу да је пут стицања савремене срп-

³⁴ Пјер Мари Галоа, *Крв петрола – Босна – геополитички есеј*, Наш дом, Београд, 1996.

³⁵ Владимир Првуловић, *Компаративни политички системи*, Мегатренд, Универзитет примењених наука, Београд, 2005.

³⁶ Јелена Тодоровић, „Стратегија проширења ЕУ 2014-2015 – Нови приоритети старе обавезе”, Национални интерес, бр. 3/2014, Институт за политичке студије, Београд, 2014.

ске државности и уставности био изузетно мукотрпан историјски процес. Србија се данас, на почетку 21. века, налази у вртлогу уставности и често се занемарује значај функционисања уставног система за њен даљи економски, политички, културни и друштвени просперитет. Стратегија даљег пута Србије у ЕУ никако се не може сматрати хармоничним и краткотрајним историјским процесом, већ само стратегијом контроверзи и неизвесности. Зато за остварења овог и оваквог циља никако не би смела да прихвати тзв. нову реалност, јер познато је како је она настала, не би смела да призна отети део сопствене државне територије као самосталну државу. Пут уласка Србије у ЕУ и по начину и по методама, у суштини, пут је асимилације, а не интеграције. Свакодневно се повећава број показатеља, који упозоравају да се и пред овом европском заједницом налазе многобројна економска и политичка искушења, чак и она која угрожавају и њен опстанак и дугорочну стратегију развоја. Даља политизација Европске уније са наглашеном стратегијом продора на Исток све више даје супротне, а не очекиване ефекте.

Литература

- [1] Аристотел, *Политика*, БИГЗ, Београд, 1984.
- [2] Буцак, Горан, *У вртлогу уставности*, Институт за политичке студије, Београд, 2014.
- [3] Војкић, Бошко, *Уставни развој Србије*, Институт за право и финансије, Београд, <http://ipf.rs/ustavni-razvoj-srbije/>. Приступљено 18. 02. 2016.
- [4] Вукадиновић, Радован, „Ојачана сарадња: пут ка интеграцији или дезинтеграцији Европске уније”, Српска политичка мисао, број 3/2015, Институт за политичке студије, Београд, 2015.
- [5] Галоа, Пјер, Мари, *Крв петрола – Босна – геополитички есеј*, Наш дом, Београд, 1996.
- [6] *Deklaracija prava čoveka i građanina iz Ustava iz 1791*, http://ipt.fpn.bg.ac.rs/Materija/Deklaracija_prava_coveka_i_gradjanina_iz_Ustava_iz_1791.pdf
- [7] Живковић, Мирослав, *Мерило Устава*, ИИЦ ССО Србије, Београд, 1987.
- [8] Јовановић, Владислав, у Ј. Марковић, Г. Буцак, *Досије КиМ – Српско сведочанство*, Пешић и синови, Београд 2010, стр. 229.
- [9] Јовановић, Владислав, *Дипломатија и шах – ни конфронтација ни капитулација*, Службени гласник, Београд, 2011.
- [10] Јовичић, Миодраг, *Парламентарни систем на супрот председничком и скупштинском систему*, Београд, 1992.
- [11] Кркљуш, Љубомирка, *Правна историја српског народа*, друго измењено издање, Правни факултет, Београд, 2009.
- [12] Linz, Huan, Stepan, Alfred, *Demokratska tranzicija i konsolidacija*, „Филип Вишњић”, Београд, 1998.
- [13] Љушић, Радош, *Устаничка Србија – историјски извори*, Народна књига Алфа, Београд, 2004.
- [14] Марковић, Јово, Буцак, Горан, *Досије КиМ – Српско сведочанство*, „Пешић и синови”, Београд, 2010.
- [15] Марковић, Ратко, „Предговор”, у Устав Републике Србије, Савремена администрација, Београд, 1992.
- [16] Марковић, Ратко, „Предговор: Устав Републике Србије од 2006 – критички поглед”, *Устав Републике Србије*, „Јустинијан”, Београд, 2006.

[17] Николић, Павле, „Парламентаризам и систем власти у Југославији данас, у П. Николић, *Од распада до безнађа и наде*”, „Филип Вишњић”, Београд, 1997.

[18] Петровић, Миодраг, М., Штавланин-Ђорђевић, Љубица (приредили и превели), *Законоправило светога Саве*, Историјски институт, Београд, 2005.

[19] Првуловић, Владимир, *Компаративни политички системи*, Мегатренд, Универзитет примењених наука, Београд, 2005.

[20] Симовић, Дарко, *Полупредседнички систем*, Правни факултет, Службени гласник, Београд, 2008.

[21] Тодоровић, Јелена, „Стратегија проширења ЕУ 2014-2015 – Нови приоритети старе обавезе”, Национални интерес, бр. 3/2014, Институт за политичке студије, Београд, 2014.

[22] Устав Републике Србије, ИРО Службени гласник Републике Србије, Београд, 1990.

[23] Фира, Александар, „Српско-црногорски председнички модел”, у А. Фира, *Записи о правном поретку*, Службени лист СРЈ, Београд, 1996.

[24] Чавошки, Коста, *Устав као јемство слободе*, Институт за филозофију и друштвену теорију, „Филип Вишњић”, Београд, 1995.

[25] Чавошки, Коста, „Трећа Југославија у новом уставном руху”, у К. Чавошки, *Устав као јемство слободе*, Институт за филозофију и друштвену теорију, „Филип Вишњић”, Београд, 1995.

[26] <http://www.constitution.org/eng/magnacar.pdf>